

Burgemeesters in oorlogstijd

Jos Trippensee en Jan van Oudheusden

Een info-bijeenkomst was het: bijna driehonderd geschiedenisdocenten bevolkten vrijdagmiddag 9 februari jl. de tweede etage van het Beatrixgebouw van de Utrechtse Jaarbeurs. Zij kregen van de leden van de werkgroep Geschiedenis van de vakontwikkelgroep GAM (Geschiedenis-Aardrijkskunde-Maatschappijleer) en van de historici in de vakontwikkelgroep MMW (Mens- en maatschappijwetenschappen) een toelichting op de advies examenprogramma's voor de tweede fase Havo en Vwo, die in december aan staatssecretaris Netelenbos waren aangeboden.

Ook de Kleio-redacteurs Jos Trippensee en Jan van Oudheusden lieten zich voorlichten.

Er zit haast achter de ontwikkeling van de examenprogramma's Havo en Vwo. In 1998, over twee jaar al, moet de tweede fase van start gaan, parlementaire goedkeuring voorbehouden.

Helaas had lang niet iedereen van de aanwezigen het *Advies Examenprogramma havo/vwo* voor GAM en MMW kunnen inzien. Weliswaar zouden er naar elke school exemplaren zijn gestuurd, maar daar was niet altijd aan te komen. Bellen naar de SLO hielp niet. De rapporten waren even op. Men was blijkbaar niet ingesteld op veel belangstelling uit het veld.

Dit manco was natuurlijk niet de schuld van Margriet Hielkema, de goed leidende dagvoorzitter. En ook niet van de leden van de vakontwikkelgroepen GAM en MMW. Die deden hun best de plannen toe te lichten tegenover een zaal vol kritische docenten. Maria Grever, coördinator van de werkgroep Geschiedenis van de vakontwikkelgroep GAM, deed dat met verve voor het geschiedenisonderdeel van GAM.

Het advies-examenprogramma geschiedenis

Over de inhoud van het schoolvak geschiedenis en staatsinrichting raken historici nooit uitgediscussieerd, zo betoogde Maria Grever. Geschiedenis is een identiteitsgevoelig 'medium', dus per definitie zijn mensen het oneens over de vulling. Moet het nut van het vak gezocht worden in cultuuroverdracht, of in het aanbrengen van een kritische hou-

ding? 'Kennelijk zien we als historici niet hetzelfde licht', paraphraseerde zij Frits Bolkestein.

Ondanks die verschillen is er volgens Grever onder de geschiedenisdocenten wel een consensus gegroeid over de doelstelling: actieve kennisverwerving, naast cultuuroverdracht.

Geschiedenis en staatsinrichting komt straks voor in twee van de vier doorstroomprofielen, namelijk 'cultuur en maatschappij' en 'economie en maatschappij', zowel op Havo als op Vwo. Er zijn dus vier examenprogramma's ontwikkeld, die elkaar voor een gedeelte overlappen.

Helaas oogt de positie van het vak betrekkelijk marginaal, als we die vergelijken met bijvoorbeeld die van de B-vakken in de andere twee profielen ('natuur en techniek' en 'natuur en gezondheid'). Geen wonder: daar hoeven slechts vier, respectievelijk drie vakken de sluis (studielasturen) te verdelen. Voor geschiedenis zijn er bijvoorbeeld op het Havo maar 160, respectievelijk 240 sluis; wiskunde B loopt op tot 440 sluis!

In het toekomstige studiehuis heeft geschiedenis dus maar een heel klein kamertje, dat is al eerder opgemerkt (zie daarvoor het artikel van Maria Grever in KLEIO 8, oktober 1995). En hoeveel procent van de leerlingen zal straks eigenlijk voor die maatschappijprofielen kiezen? Aan een voorspelling durfde Grever noch een van de andere sprekers zich te wagen.

De uitdaging was, aldus Grever, om binnen de kleine ruimte een programma te ontwerpen dat tegelijk herkenbaar, gespreid (naar

onderwerp en tijdvak) en aantrekkelijk zou zijn. Er is evenwicht gezocht tussen het aanbrengen van kennis/inzicht enerzijds, en van benaderingswijzen (de nieuwe term voor structuurbegrippen) en vaardigheden anderzijds.

Geschiedenis moet niet exclusief gezien worden als een alfa-, dan wel als een gamma-wetenschap, betoogde de spreekster. Bestaansverheldering was weliswaar een belangrijke, maar lang niet de enige maatstaf voor de commissie. Andere overwegingen, zoals het algemeen vormende karakter van ons vak, de historische interesse, het chronologisch besef en de nieuwe inzichten uit de geschiedwetenschap zijn eveneens maatgevend geweest.

De rol van de docent blijft een grote. Hij moet de leerlingen ook in de toekomst kritisch besef bijbrengen. Dat is een eis van de samenleving. Grever: *'Het vertellen van een verhaal in de geschiedenisles blijft belangrijk; leerlingen moeten zich er daarbij wel van bewust zijn dat het gaat om één verhaal en niet alles voor zoete koek aannemen'*.

Uitdrukkelijk heeft de werkgroep Geschiedenis in de programma's de chronologische lijn aangebracht. Ook werd spreiding nagestreefd tussen westerse en niet-westerse geschiedenis.

Thema's dienen probleemgericht te zijn, dus lekker breeduit vertellen is er niet meer bij. Dat mocht trouwens al van de WIEG niet meer. Domeinen en subdomeinen waaruit deze thema's gekozen moeten worden, zijn globaal, maar wel richtinggevend, geformuleerd. Een breed terrein kan aan bod komen. Methodenschrijvers en vaksecties kunnen hun eigen thema's uit die (sub)domeinen genereren. Vrijheid van thematisering is gegarandeerd, maar wel moeten alle eindtermen gehaald worden.

Per thema zijn 24 slu's begroot.

Vragen uit de zaal

'Is het logisch dat het subdomein 'totalitaire systemen en staten' wel in het profiel 'cultuur en maatschappij', maar niet in 'economie en maatschappij' voorkomt?', was de vraag van collega J. Kalf.

Een duidelijk antwoord bleef uit.

'Hoe denken de makers van het programma om te gaan met verschillen Havo/Vwo?', vroeg J. Klomp.

Antwoord van werkgroeplid Jan Schopman: *'Havisten moeten een gegeven tijdsplan volgen, vwo-ers moeten dat zelf opstellen'*.

'Is het nog wel mogelijk een klein thema te nemen, zonder dat per se alle eindtermen getoetst moeten worden?', vroeg collega-docent Heynis. Jan Sniekers (voor de SLO lid van de werkgroep Geschiedenis) benadrukte dat inderdaad alle specifieke eindtermen moeten worden uitgewerkt.

De discussie spitte zich toe op de vraag of de VGN-bestuurders wel voldoende druk uitoefenen op de politiek om het vak te verdedigen.

Margriet Hielkema antwoordde dat er nu zoveel druk werd uitgeoefend dat een zekere 'dosering' op zijn plaats was. Louis Nolet somde op wat er zoal gedaan was: media en kamerleden benaderen, brieven schrijven. Hierdoor is ons vak in elk geval in twee van de vier profielen vertegenwoordigd; in de oorspronkelijke plannen was dat slechts in één profiel het geval.

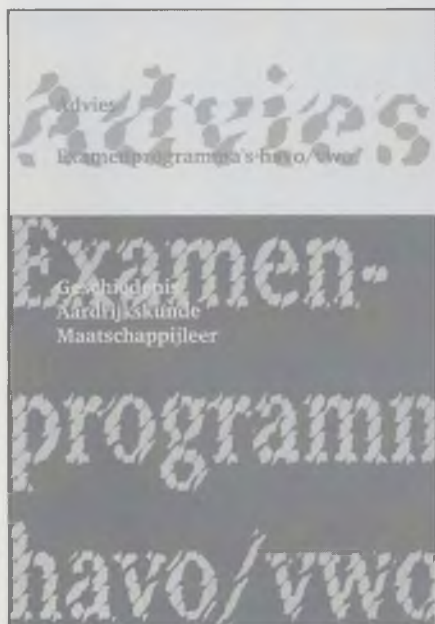
Maria Grever had naar eigen zeggen *'oudere hoogleraren bewerkt'* door voorlichting te geven over de veranderingen in het schoolvak geschiedenis; dit om te voorkomen dat hooggeleerde heren badinerende uitspraken zouden blijven doen, zoals professor van Deursen, die niet lang geleden de nadruk op vaardigheden associeerde met spelletjes Halma en Zwarte Piet.

Al die woorden konden de zaal evenwel niet geruststellen.

Wat blijft er van ons vak over?

Marc Kropman oogstte applaus toen hij het VGN-bestuur vergeleek met burgemeesters in oorlogstijd: spreekbuizen van regeerders, die tegen de verdrukking in proberen te redderen wat er te redden valt. En die aldoende toelaten dat het onderwijs wordt doodgeregeld, tot en met voorschriften over het aantal uren per onderwerp.

De leden van de werkgroep gaven toe dat de term 'burgemeesters in oorlogstijd' ook wel eens bij hen opgekomen was. Maar dat zij 'la-

kleio

nummer 3/96
pagina's 16 en 17

keien van Netelenbos' waren, - iets wat ze ook wel eens gehoord hadden -, vonden zij echter schromelijk overdreven.

'Blijft er eigenlijk wel leestijd over om spontaan op actuele zaken in te gaan, zoals onlangs de moord op Rabin, of recenter de afschaffing van de Ziektewet?', vroeg Loek Janssen zich af. *'Alles moet in vakjes en hokjes. En hoe realistisch is overigens de verwachting dat al die doelstellingen in de subdomeinen worden gehaald? Zo nee, krijg ik dan de inspecteur op mijn dak?'*

Jan Schopman: *'We hebben al veel uit ons eigen vlees weggesneden. Nog meer weglaten zou onverantwoord zijn. Bovendien is dat ook niet verstandig, want hoe moeten we anders aantonen dat ons vak meer uren nodig heeft?'*

Margriet Hielkema benadrukte dat het vak geschiedenis en staatsinrichting voorop heeft gelopen bij het ontwikkelen van leerinhouden dankzij de ervaringen van de WIEG.

Joke van der Leeuw vroeg tenslotte opheldering over het bericht als zou de Tweede Wereldoorlog alsnog als verplicht onderdeel in het geschiedenisprogramma worden ingelast.

Maria Grever: *'De Tweede Wereldoorlog verplicht invoeren druist in tegen de vrijheid van themakeuze en de overige uitgangspunten van de werkgroep.'*

Maar helemaal geruststellen kon zij de zaal op dit punt niet. Een bevestiging dus van het beeld van 'burgemeesters in oorlogstijd', die instructie van hogerhand maar hadden te slikken?

En dan: MMW

Werden de leden van de werkgroep Geschiedenis van de vakontwikkelgroep GAM nog enigszins wellwillend benaderd, de drie aanwezige historici die namens MMW waren aangetreden, kregen het zwaarder te verduren. Doky Verhagen, Bregje Pel en Joop Visser deden een vergeefse poging de zaal te winnen voor hun geesteskind, het splinter-nieuwe vak Mens- en maatschappijwetenschappen (MMW).

Doky Verhagen schetste in haar inleiding de ontwikkeling die het nieuwe vak tot nu toe had doorgemaakt. In algemene termen probeerde zij aan te geven wat het vak gaat inhouden en wat de algemene doelstelling ervan is.

U kunt dat nalezen in het artikel van Bregje Pel hiervoor.

De vakontwikkelgroep MMW heeft een concept-examenprogramma ingediend en uitgevers zijn al bezig materiaal te ontwikkelen. Het woord is nu nog aan de politiek.

De zaal

Het gegeven dat de besluitvorming de definitieve fase al nadert, bleek geen reden voor de zaal om te berusten: integendeel, men koos de aanval!

Tijdens de vraagronde bleek al snel dat bijna niemand zich iets van MMW kon voorstellen. Niet van wat de inhoud van het nieuwe vak zou zijn, en zeker niet van de meerwaarde ervan.

Ondanks herhaaldelijk aandringen van onder andere vakdidacticus Tom van der Geugten, bleek uit het antwoord van de leden van de vakontwikkelgroep niet meer dan dat het om algemene vorming gaat. Onduidelijk bleef wat zo'n vak nu meer biedt dan de afzonderlijke vakken. Inzicht, weerbaarheid, relativering en het kritisch omgaan met informatie zijn immers zaken die ook nu al aangeleerd worden! Dat MMW nieuwe bagage zal vormen voor de leerlingen werd door de zaal dan ook betwijfeld.

Uit de reacties bleek ook onduidelijkheid over het verschil tussen MMW en het vak Maatschappijleer, zoals dat nu gegeven wordt. En waarschijnlijk is ook nog niet het laatste woord gesproken over de opvatting van de vakontwikkelgroep als zou het nieuwe vak diepgravender zijn.

Joke Rijken vroeg zich af waarom de vaardigheden zo vreemd verwoord zijn in de domeinen. *'Inzicht hebben in de rol van de massamedia'* is bijvoorbeeld geen vaardigheid. Het is jammer dat zaken die wel vaardigheden zijn als 'kritisch TV kijken' en 'informatie vergelijken' niet zijn opgenomen.

Overigens lijkt het erop dat het conceptprogramma niet nauwkeurig genoeg gecontroleerd is. Toen er vanuit het publiek op gewezen werd dat er een grove inconsequentie in stond, bleek de werkgroep hier zelf verrast over.

Op bladzijde 38 van het concept-advies staat vermeld dat de aspecten van het onderdeel 'reflectie' bij Havo-leerlingen niet aan de orde komen. Hieruit valt op te maken dat de Vwo-leerling kennelijk beter in staat wordt geacht om aan de eisen van MMW te voldoen dan de Havo-leerling; een conclusie die de werkgroep overigens niet voor haar rekening wilde nemen.

De slotsom van het tweede deel van deze informatie-bijeenkomst moet dan ook zijn dat de scepsis en ongerustheid van de docenten geenszins zijn weggenomen.

Integendeel, men is erg bang dat door de urenvermindering in Vwo-4 ook veel geschiedenisdocenten geen andere keus hebben dan straks een vak te doceren dat geheel los staat van de basisvorming en slechts in algemene zin kan aansluiten bij het nieuwe examenprogramma in de tweede fase.

Overigens is het de bedoeling dat de school iemand aanwijst uit een van de betrokken vaksecties (geschiedenis en staatsinrichting, aardrijkskunde, maatschappijleer, filosofie, economie) die de nascholingscursus zal gaan volgen.

Aangezien is gebleken dat de leden van de VGN weinig op hebben met de ontwikkeling van MMW is de vraag gerechtvaardigd wat het bestuur van de vereniging tot op heden heeft gedaan om de kritiek van de leden over te brengen aan de vakontwikkelgroep MMW en de Stuurgroep Tweede Fase.

Louis Nolet antwoordde desgevraagd, dat de VGN altijd de strategie heeft gevolgd op te komen voor de geschiedenisdocenten en dat zij in dat kader nooit overtuigd is geraakt van de meerwaarde van een nieuw vak (men leze hier KLEIO nr. 1 van deze jaargang maar op na!). Deze kritische geluiden heeft het bestuur in het overleg steeds laten horen.

De leden van de vakontwikkelgroep MMW brachten hier tegenin dat tijdens de raadpleging in september het algemene geluid van de aanwezige docenten maatschappijleer, aardrijkskunde en geschiedenis en staatsinrichting gematigd positief was. Een eenvoudig rekensommetje leert ons echter dat als eenderde van de veertig aanwezigen geschiedenisdocent was, we maar spreken over hooguit twaalf tot dertien man. Maar hoe enthousiast waren die eigenlijk?

Doky Verhagen verklaarde bij de veldraadpleging minstens één docent ontmoet te hebben die zich uitgesproken positief had betoond!!

Eentje maar?

De reactie op haar bekentenis laat zich raden. 'Wie is die ene?', gonsde het door de zaal.

